

A különleges „csemegékkel” (Az autó története, a magyar repülés története stb.) szolgáló bemutatókon összesen 279 néző látta a filmeket.

Az OMIKK nemzeti filmbemutatóinak sorában – sorrendben az ötödik – *Brit Filmnapok* több szempontból is kiérdemelte az eddigi rendezvények „leg-díját”: az 51 filmet 18 előadáson összesen 1124 néző tekintette meg. Külön említésre méltó, hogy a Brit Nagykövetség filmtárának fennállása és működése óta Magyarországon egyszerre, egy időben és egy helyen ilyen mennyiségű angol rövidfilmet még nem láthatott a nagyközönség.

A rendezvény ünnepélyes megnyitóján *Peter Unwin*, az Egyesült Királyság rendkívüli és meghatalmazott nagykövete és *Agoston Mihály*, az OMIKK főigazgatója mondott bevezetőt, ezt követően került sor a Technológiák a 80-as években című angol film bemutatására és a nagykövetség által adott fogadásra.

Az ötnapos rendezvényen az alábbi filmek szerepeltek:

A Brit Királyság
Tengeri utak Angliában
Sztartások a Tower-ban
Skócia jövője
Vízutak – a mi örökségünk
Tanulmány mezőgazdasági módszerekről
Az élet holnap
Flaminda – öntözés számítógéppel
A világot tápláló Hereford-fajta
Közétkeztetés ma
Ez mind az ember műve
Technológiák a 80-as években
A gyors reaktor
Az acél titkai
A csodálatos lézer
Új üvegtárgyak
Ablakok a múltra
Wedgewoodi porcelán
Jones művei
Színes pozitív
Barbara Hepworth (festő)

Ricard Smith (festő)
Műszaki újdonságok
Robotok az iparban
A mozgató mesterei
Fénykábel
Zsugorított áramkörök
Edinburgh – válasz mindenre
Egészségügy Nagy-Britanniában
A scanner története
A vakok barátja
Gyógyászat a sportban
Olaj a motorban
Egy új kezdet (Rolls-Royce)
Korszerű vonatok
Valahol az égbolton
Híd a Humber folyón
Szuperszónikus előrejelzés
Emberek az égen
Farnboroughi repülőkiállítás '80
A hajó sokoldalúsága
Felfedezés vasúton
Az El Asnam hadművelet
Skócia – új város a régi helyén
Hong Kong új megközelítésben
Történelmi emlékek megőrzése
Az angol ember lova
Országjárás
Sziklamászók jégen
Megállás nélkül
A győztes az 531-es (kerékpár)

A rendezvény iránti nagy érdeklődés következtében több különelőadás megrendezésére is sor került, a filmbemutatót követő hetekben a Brit Nagykövetség filmtárában is jelentős növekedést mutatott a kölcsönzések száma. (A nagy érdeklődésre tekintettel az OMIKK *Műszaki Film Tájékoztató Központja* a Brit Nagykövetség filmtárának teljes kölcsönállományát ismertette a *Műszaki és Tudományos Filmek* című kiadványának 1984. 2. számában.)

Árkos Iván
(OMIKK)

Az online adatbázisok osztályozása, 1983-as statisztikája és fő trendjei

Az online hozzáférhető adatbázisok számszerű növekedése és típus szerinti összetételük változása szükségessé teszi osztályokba sorolásukat, rendszerezésüket. Az egyes típusok itt használt magyar elnevezései, körülírásai ötletszerűek, ezért némely esetben az angol terminológiát is közöljük.

A Cuadra Associates vállalat által kidolgozott adatbázis-kategóriák a következők.

Forrásra hivatkozó (reference) adatbázisok

Közös jellemzőjük: arra a forrásra hivatkoznak, amelyben a keresett információ megtalálható.

- *Bibliográfiai adatbázisok*: a publikált szakirodalom dokumentumainak bibliográfiai adatait és (esetleg) referátumait tartalmazzák.
- *Forrástájékoztató (referral) adatbázisok*: nem publikált dokumentumok adatait és (esetleg) referátumait,

vagy nem dokumentumokra alapozott ismeretet tartalmaznak, amelyek szervezetekre, személyekre, folyamatban levő kutatásokra stb. hivatkoznak.

Forrásként használható (source) adatbázisok

Közös jellemzőjük: közvetlenül a kérdést megválaszó információt szolgáltatják.

- **Numerikus adatbázisok:** idősor-adatok, amelyek valamilyen mennyiség (pénzegység, súlyegység stb.) időbeli változását mutatják, termelésre, exportra stb. vonatkozóan.
- **Szöveges-numerikus adatbázisok:** szöveges információ és számszerű adatok kombinációja.
- **Teljes szövegű (full-text) adatbázisok:** dokumentumok vagy dokumentumrészek, pl.: szabvány, műszaki leírás, újságcikk, jogi dokumentum teljes szövege.

A fenti kategóriák és adatbázistípusok nem jelentenek merev elhatárolást, mert egyes adatbázisok vegyesen tartalmaznak pl. bibliográfiai, szöveges és numerikus adatokat. Ez a besorolás nem mindig egyértelmű, a különböző szerzők véleménye megoszlik a típusok tekintetében. A fentebb említett vállalat Directory of Online Databases című, negyedévenként aktualizált kiadványa nomenklatúráját fogadtuk el az előbbi kategóriák átvételével.

Ennek az adatbázis-katalógusnak 1983 derekán kiadott száma szerint akkor több mint 1300 adatbázis létezett, amelyek 213 szolgáltatóközpontnál voltak

hozzáférhetőek. Az adatbázisok statisztikai megoszlását mutatja az 1., 2., 3. és 4. táblázat.

A gyarapodás ütemére jellemző, hogy 1983 őszén már 1878 adatbázist állított elő 927 adatbázis-termelő intézmény (database producers), amelyeket 272 online központ (database vendors, database suppliers vagy hosts) szolgáltatott (DIALOG, Data-Star, SDC stb.). A fenti Directory 1983/84. évi téli kiegészítő füzeté szerint további 137 adatbázissal és 39 online szolgáltatóközponttal bővült a kör (1. még TMT, 1984. 6–7. sz. Online Hírek, 274. old.).

Az egyes adatbázistípusok tématerület szerinti megoszlását mutatja az 1. táblázat. Ebből kitűnik, hogy ma már a forrás-típusú adatbázisok száma meghaladja a még mindig tekintélyes súlyú bibliográfiai adatbázisok számát (ez a legutóbbi időszak fejlődésének az eredménye). Magától értetődik, hogy a legtöbb forrásként használható adatbázis a gazdasági élet különféle ágazatainak céljára készült, ezeket elemzi a 2. táblázat. A 3. táblázat a műszaki és természettudományi adatbázisok megoszlását mutatja népgazdasági és ipari ágazatok szerint. A 4. táblázat a legfontosabb szolgáltatóközpontokat sorolja fel (zárójelben az adatbázisok számával). Megjegyzendő, hogy az egy éve, 1983 közepén végzett elemzésekkel szemben a táblázatokban közölt adatok igen sokat változtak, pl. a Data-Star szolgáltatóközpont adatbázisainak száma ma már eléri a 40-et (1984. aug. 15-i online lekérdezés szerint).

1. táblázat

Az online adatbázisok megoszlása tématerület szerint (1983. I. félév)

	Forrásra hivatkozó adatbázisok	Forrásként használható adatbázisok	Vegyes adatbázisok	Összesen
Természettudományok	134	59	17	210
Technika és ipar	134	190	17	341
Gazdasági élet	60	375	11	446
Humán és társadalomtudományok	114	53	11	178
Egyéb	<u>95</u>	<u>35</u>	<u>9</u>	<u>139</u>
	<u>537</u>	<u>712</u>	<u>65</u>	<u>1314</u>

2. táblázat

A gazdasági online adatbázisok megoszlása tartalom szerint (1983. I. félév)

	Forrásra hivatkozó adatbázisok	Forrásként használható adatbázisok	Vegyes adatbázisok	Összesen
Bankügyletek	1	3	–	4
Általános gazdaság	22	20	5	47
Árucikkek	–	31	3	34
Vállalatok	6	40	–	46
Valutaárfolyamok	–	12	–	12
Közigazdaság	9	101	–	110
Pénzügy	1	52	1	54
Marketing	4	24	–	28
Kötvények, részvények	–	37	–	37
Kereskedelem	5	9	–	14

3. táblázat

A műszaki és ipari adatbázisok megoszlása ágazatok szerint (1983. I. félév)

	Forrásra hivatkozó adatbázisok	Forrásként használható adatbázisok	Vegyes adatbázisok	Összesen
Repülés, űrhajózás	3	23	2	28
Mezőgazdaság	11	17	–	28
Gépjárműipar	1	12	–	13
Vegyipar	4	9	1	14
Számítástechnikai ipar	8	18	4	30
Villamos- és elektronikai ipar	4	5	3	12
Energia	24	46	2	72
Fémkohászat és fém- feldolgozó ipar	9	19	–	28
Gyógyszeripar	3	6	–	9
Közlekedés és szállítás	9	6	–	15

4. táblázat

A legfontosabb online szolgáltatóközpontok és adatbázisaik száma (1983. I. félév)

A fő „bibliográfiai” szolgáltatóközpontok	A fő „numerikus” szolgáltatóközpontok
DIALOG (180)	I.P. SHARP (84)
SDC (67)	CHASE ECONOMETRICS (83)
BRS (65)	DRI (78)
ESA-IRS (36)	GEISCO (37)
INKA (31)	CONTROL DATA CORPORATION (34)
DIMDI (30)	ADP (30)
TELESYSTEMS QUESTEL (30)	SIA (12)
DATASTAR (21)	COMSHARE (?)
BLAISE (20)	
PERGAMON-INFOLINE (15)	

A nem-hagyományos adatbázistípusok

A továbbiakban a bibliográfiai adatbázisokon kívüli, egyre fokozottabb mértékben teret hódító forrástájékoztató, numerikus, szöveges-numerikus és teljes szövegű adatbázisokkal foglalkozunk. Nálunk gyakran nevezik a fenti típusú adatbázisokat együttesen adatbankoknak vagy faktografikus adatbankoknak, ez a kifejezés azonban nem tesz különbséget a felsorolt négy típus között. Ezért továbbra is a Cuadra Associates vállalattól átvett és a nemzetközi szakirodalomban egyre inkább meghonosodó terminológiát használjuk.

Forrástájékoztató (referral) adatbázisok

Néhány példán keresztül mutatjuk be azokat a nem-bibliográfiai, mégis létező forrásra hivatkozó adatbázisokat, amelyek intézményhez, vállalathoz, személyhez, szolgáltatáshoz stb. utalják a keresőt a további információk beszerzése végett. Az ilyen adatbázisok általában valamilyen intézményi jegyzéket, névmutatót, szakmai mutatót stb. tartalmaznak és számuk, használatuk egyre nő.

A Cuadra katalógus ebbe a típusba sorolja például az alábbi adatbázisokat:

- életrajzi, „ki kicsoda” típusú adatbázisok,
- folyamatban levő kutatásokat nyilvántartó adatbázisok,
- a Hoppenstedt adatbázis-család: az NSZK-beli, osztrák és holland vállalatok részletes ismertetése, utalva az egyes részlegekre és vezetőikre,
- Directory of Companies: 2 millió brit vállalat adatai címeikkel,
- Electronic Yellow Pages adatbázis-család: az USA helyi telefonkönyvei szakmai mutatóinak („Sárga lapok”) online változata: több millió „szolgáltató, kisiparos, kereskedő, üzem, ügyvéd, orvos stb. neve, címe,
- Helios: 570 francia állami könyvtár és információs központ adatai.

A szöveges-numerikus adatbázisokkal együtt, az ehhez hasonló, „telefonkönyv-típusú” (vagy Directory) adattárak elektronikus, online változatai egyre népszerűbbek lesznek.

Numerikus adatbázisok

Ebbe a kategóriába tartoznak a Magyarországon is egyre intenzívebben használt, termelési, kereskedelmi, statisztikai idősorokat, országos és regionális gazdasági mutatókat szolgáltató és (sok esetben) az adatok manipulálását is lehetővé tevő „adatbankok” (DRI, I. P. Sharp stb.).

A numerikus gazdasági (business) adatbázisok egy része állami és nemzetközi makroökonómiai adatokat

tartalmaz, más része ipari ágazatok adataival foglalkozik. Előállítói (állami intézmények és magánvállalatok) részint a hivatalos statisztikai jelentésekben közzétett adatokat csoportosítják az adatbázis szerkezetéhez alkalmazva azokat, részint maguk is gyűjtenek az adatbázis profiljának megfelelő adatokat. Az adatok manipulálása lehetővé teszi a gazdasági számítások, elemzések, modellezés, prognóziskészítés online végrehajtását, jelentések generálását, saját fájlok létesítését. Minderre saját programrendszereket dolgoztak ki.

A numerikus adatbázisok fejlődésének trendjei közé tartozik az egyre több Európára orientált adattár (kezdetben szinte kizárólag Észak-Amerikára vonatkozó vagy érdekltségű adatokat tartalmaztak), valamint az, hogy egyre több numerikus adatbázist vesznek fel kínálatukba a nagy bibliográfiai szolgáltatóközpontok (DIALOG stb.). Az utóbbiak azonban elsősorban adatszolgáltatásra törekcsenek, az adatmanipulációs lehetőség kisebb hangsúlyt kap.

Szöveges-numerikus adatbázisok

A legfontosabb szöveges-numerikus adatbázisok azok a „directory”-típusú forrásként használható adatbázisok, amelyek valamely tudományos vagy műszaki terület táblázatait, adatait tartalmazzák. A táblázatokban műszaki fogalmak, mértékegységek és ezek számszerű értékei is szerepelnek. Ilyenek a fizikai, kémiai stb. kézikönyvek, műszaki jellemzők táblázatai, specifikációk, katalógusok, spektrumgyűjtemények stb., de lehetnek gazdasági adat- vagy jelentésgyűjtemények is. Ezek néhány példája:

- DETHERM-SDC: 550 anyag hőtani jellemzőinek táblázatai,
- CAS Online: a Chemical Abstracts által nyilvántartott vegyületek szerkezetének és nomenklatúrájának keresésére alkalmas forrás-adatbázis,
- CHEMSEARCH, CHEMSIS, CHEMNAME: kémiai nomenklatúra adatbázisok,
- Chemical Economics Handbook (CEH) Online: vegyipari termékek és termékcsoportok átfogó mutatója,
- Dun and Bradstreet (D&B) adatbázis-család: az USA-beli vállalatok és az USA-n kívüli legfontosabb vállalatok mutatója,
- Predicasts Annual Reports Abstracts: 3000 USA nagyvállalat és kiemelt nemzetközi vállalatok évi jelentései.

Ez az adatbázistípus is gyorsan szaporodik, hasonlóan a numerikus adatbázisokhoz. Ennek oka, hogy a terminál-használatot megszokó szakemberek egyre inkább használják az informálódás e kényelmesebb módját, mint a kézikönyvek, útmutatók stb. felkutatását és bennük az adatok keresgélését.

Teljes szövegű adatbázisok

A fejlődés egyik legfontosabb eleme a teljes szövegű adatbázisok belépése és számszerű növekedése. Ide tartozik a jogi dokumentumokat tartalmazó amerikai LEXIS és annak brit és nyugateurópai megfelelője, az EUROLEX. Nemrégiben vált hozzáférhetővé a World Reporter nevű teljes szövegű adatbázis, amely a Nyugat-Európán és Észak-Amerikán kívüli 120 országból származó gazdasági, politikai és katonai híreket, továbbá a BBC brit és nemzetközi híreit tartalmazza teljes vagy némileg rövidített szöveggel; ezeket kiegészíti az Economist című brit hetilap teljes anyaga. Az Arthur D. Little/Online adatbázis a legismertebb műszaki-gazdasági tanácsadó vállalat nyilvánosságra hozott tanulmányainak teljes vagy rövidített szövegét, továbbá egyes kiadványainak szövegét teszi online lekérdezhetővé.

A teljes szövegű forrás-adatbázisok révén egyre több napi- és hetilap, Newsletter-típusú kiadvány, távirati irodai jelentés stb. válik online elérhetővé. Előnyük a gyakori (sokszor napi) frissítés, a könnyű és sokoldalú kereshetőség.

Következtetések

A „hagyományos” (többnyire bibliográfiai) online rendszereken és adatbázisokon nevelkedett felhasználók az újabb típusú, numerikus és egyéb adatbázisokat is kezdi megszokni. Szemben a bibliográfiai adatbázisoknak a többnyire közvetítő személyen keresztül történő hasznosításával, a (faktografikus) adatbankok kezeléséhez inkább a végfelhasználóknak kell érteniük, mert – főleg a numerikus adatbázisok esetében – csak olyan speciális számításokkal, elemzésekkel lehet előállítani a keresett információt, amelyek nehezen tipizálhatók.

A nyilvánosan hozzáférhető, interaktív üzemű adatbázisok gazdagsága jóval meghaladja a jól ismert bibliográfiai keresésre rendeltetett adattárak számát, sokféleségét, kezelhetőségét. A jövőben elsősorban az új típusú adatbankok száma és köre fog bővülni, s ezek nemcsak az online szolgáltatóközpontokon és más „professzionális” host-okon keresztül, hanem a videotex rendszereken keresztül is elérhetők lesznek.

Az adatbázisok és szolgáltatóik rohamos burjánzása az információs szakembereket is új feladatok elé állítja. Ugyanis szinte lehetetlen feladat ilyen sokféle rendszerrel, adatbázissal, parancsnnyelvel és csatlakozási lehetőséggel tisztában lenni, az ismereteket naprakészen fenntartani. Napjainkban a különféle forrásra hivatkozó és forrásként használható adatbázisok és szolgáltató rendszerek konvergenciájának, közeledésének, ugyanakkor pedig az online, interaktív módon elérhető adatok, információk spektrumának fokozott divergenciájának vagyunk tanúi. Ezekre a kihívásokra a könyvtárosoknak és információs szakembereknek fel kell készülniük, mind a szakismeret, mind az infrastruktúra terén. Egyszerűbb végfelhasználó fogja maga keresni az információkat terminálján, ezért az információs szakemberek szerepe változáson megy át: tanácsadó, koordináló és oktató tevékenységük kerül előtérbe, az eddigi közvetítő munka mellett.

Irodalom

1. FOSTER, A.: External databases: an overview = Aslib Proceedings, 35. köt. 9. sz. 1983. p. 346–353.
2. Directory of Online Databases, 4. köt. 1983. és 5. köt. 1–2. sz. 1984.

Roboz Péter
(OMIKK)

Felhívás online tanfolyamra

Az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár 1985-ben online tanfolyamot indít az online kereséseket végző ún. közvetítők részére. A tanfolyam tematikáját úgy állítottuk össze, hogy egészen kezdők és a már gyakorló közvetítők számára is nyújtson új ismereteket, illetve felfrissítse, rendszerezze és tovább fejlessze az eddigi ismereteket.

A tanfolyam fő témakörei:

- Az online keresés alapfogalmai és technikai feltételei
- A Dialog rendszer parancsnnyelve
- A Data-Star rendszer parancsnnyelve és speciális adatbázisai
- Az SDC-Orbit rendszer parancsnnyelve és speciális adatbázisai
- A Pergamon InfoLine rendszer parancsnnyelve és speciális adatbázisai
- Az INIS adatbázis

A Chemical Abstracts adatbázis

A Predicasts adatbázisok és egyéb gazdasági adatbázisok
Orvosi és gyógyszerészeti adatbázisok, különös tekintettel a Medline adatbázisra

Kiemelt Műszaki-természettudományos adatbázisok:

INSPEC, NTIS, COMPENDEX, METADEX, SCISEARCH
Mezőgazdasági és élelmiszeripari adatbázisok
Szabadalmi adatbázisok, különös tekintettel a Derwent és az INPADOC adatbázisokra

A tanfolyam ideje: 1985. januártól–áprilisig, havonta két egymást követő napon (összesen 48 óra). Részvételi díj előrelátandólag: 4000 Ft/fő. Részletes információ és jelentkezési lap kérhető: Vigh Mária OMIKK-TECHNOINFORM Budapest, Pf. 12. 1428. Telefon: 336–300/274 mellék.